

KOSOVA TİCARİ VE EKONOMİK DURUM BİLGİ NOTU

GENEL EKONOMİK DURUM

2020 yılında IMF verilerine göre GYSİH 7,48 milyar ABD Doları seviyesinde, ekonomik büyüme ise (-%7,5) seviyesinde gerçekleşmiştir. 2020 yılında enflasyon %0,8; işsizlik oranı ise 2020 yılı Eylül ayı itibariyle %24.6 olmuştur. Kosova İstatistik Ajansı verilerine göre 2020 yılında toplam ihracat 474,9 milyon Avro, toplam ithalat 3,29 milyar Avro olmuştur.

İthalata dayalı Kosova ekonomisi, üretim kapasitesinin düşüklüğü, yüksek işsizlik oranı, altyapının yetersizliği, siyasi istikrarsızlıklar, adli sistemin yetersizliği ve yolsuzluk iddiaları dolayısıyla yabancı yatırımcı çekememektedir. Kosova ekonomisinin başlıca kaynakları arasında dış bağışlar, gümrük gelirleri, yurtdışındaki Kosova diasporasının döviz katkıları ve Kosova'da yaşayan uluslararası personelin kira giderleri/tüketim harcamaları bulunmaktadır.

Üretimin çok sınırlı olduğu ülkede, doğal koşullar elverişli olmasına rağmen, tarım ve hayvancılık sektörleri gelişmemiştir. Kosova yeraltı kaynakları açısından zengin bir ülkedir. Kurşun, çinko, bakır, gümüş, altın ve kömürün yoğun olarak bulunduğu Kosova, linyit rezervi bakımından da Avrupa'da Almanya ve Polonya'dan sonra üçüncü sırada yer almakta, ancak bu kaynaklar verimli şekilde işletilememektedir.

Kosova ile Arnavutluk, Bosna-Hersek, Karadağ, Makedonya, Moldova ve Sırbistan arasında imzalanarak 26 Haziran 2007 tarihinde yürürlüğe giren Merkezi Avrupa Serbest Ticaret Anlaşması (CEFTA) çerçevesinde, Kosova'nın adigeçen ülkelerle gümrük vergisi oranları karşılıklı olarak sıfırlanmıştır.

AB'nin İstikrar ve Ortaklık Sürecine dâhil olan Kosova, tercihli rejimler, AB maddi yardımları, reform yardımları ve danışmanlık hizmetleri gibi sürecin çeşitli araçlarından yararlanabilmektedir. AB Komisyonu, Kosova İstikrar ve Ortaklık Süreci İzleme Mekanizması vasıtasıyla, Kosova için teknik yardım ve siyasi danışmanlık desteği sağlamaktadır.

IMF, 1999 yılından beri Kosova'ya teknik yardım, politika danışmanlığı konularında destek vermektedir. Kosova, 29 Haziran 2009 tarihinde IMF'nin 186'ncı üyesi olmuştur. Kosova'nın, IMF'yle "stand-by" anlaşması imzalamasını talep eden 7 Temmuz 2010 tarihli niyet mektubunu takiben, Kosova'yla 20 aylık dönemi kapsayan "stand-by" anlaşması 27 Nisan 2012'de IMF Yönetim Kurulu'nca onaylanmış olup, Kosova ile IMF arasındaki sözkonusu anlaşma 29 Temmuz 2015'de imzalanmıştır.

Kosova, 4 Kasım 2013 tarihinden bu yana Avrupa Konseyi Kalkınma Bankası üyesidir.

A. Ülkemizi yakından ilgilendiren uluslararası boyutu haiz konulara ilişkin tutumu (su, enerji, insan hakları vs.)

Kosova, Birleşmiş Milletlere üye olmadığından, çevre ve iklim değişikliği ile mücadele gibi konularda BM ve diğer uluslararası kuruluşlar nezdinde faaliyette bulunmamaktadır.

Kosova'nın en büyük doğrudan yabancı yatırım projesi olması beklenen "Kosova e Re" termik santral projesinin 24.05.2020 tarihinde mali kapanışının gerçekleşmesi öngörülmüştü. Ancak, bu kapanış öngörülen süre zarfında gerçekleştirilememiş olup bahse konu anlaşmazlığın anlaşma yoluyla çözülmesi için yapılan birkaç girişim de başarısız olmuştur. Bu kapsamda, 01.12.2020 tarihinde Kosova Cumhuriyeti Ekonomi ve Çevre Bakanlığı'na ulaştırılan bildiriye yatırımcı Contour Global firması tarafından Uluslararası Tahkim Mahkemesine (International Centre for Settlement of Investment Disputes) tahkim talebinin sunulduğu bildirilmiştir. Kosova Hükümeti, Ekonomi ve Çevre Bakanlığı ve Devlet Savunuculuğu Ofisi (State Advocacy Office) ile işbirliği içinde bu süreci takip edeceğini ve haklarının en iyi şekilde savunulacağını belirtmiştir. Geline bu noktada, söz konusu projenin kısa vadede hayata geçirilmesinin zor olduğu değerlendirilmektedir.

İnsan hakları ve basın özgürlüğü konularında, zaman zaman dünya medyasına yansiyabilen ülkemize yönelik maksatlı yaklaşımlara genel olarak itibar edilmemekle birlikte, bu tarz haberler basında ve sosyal medyada yer alabilmektedir.

B. Ülkelerimiz arasındaki ekonomik ve ticari ilişkiler

2020 yılında Kosova'ya ihracatımız 354,6 milyon ABD Doları, Kosova'dan ithalatımız ise 13,3 milyon ABD Doları olmuştur. Türkiye, 2020 yılı Kosova İstatistik Ajansı verilerine göre yüzde 12,42 pay ile (409.459.111 Avro) Kosova'nın ithalatında ikinci sırada yer almaktadır.

Kosova'da 2021 yılı Ocak sonu itibarıyla 1300'den fazla Türk şirketi kayıtlı olmakla birlikte bunların 680'ninin aktif olduğu tahmin edilmektedir. Kosova'daki Türk yatırımları 2020 yılı Kasım ayı sonu itibarıyla 368,2 milyon Avro'ya ulaşmış ve ülkemiz Kosova'daki en büyük dördüncü yatırımcı konumuna gelmiştir. Türk şirketleri yaklaşık 10.000 Kosovalı'ya istihdam sağlamaktadır. Ayrıca, 2020 yılı itibarıyla Türk müteahhitlik firmalarınca bugüne kadar Kosova'da üstlenilen 27 projenin toplam değeri yaklaşık 1.483 milyon Dolar'dır.

Kosova'da bulunan yatırımcı firmalarımız ağırlıklı olarak; finans ve sigorta, üretim, inşaat, ulaştırma ile depolama ve sağlık alanlarında faaliyet göstermektedir. Kosova'da, havalimanı inşaatı ve işletmesi, otoyol inşaatları, elektrik dağıtımı gibi önemli altyapı projelerinin yanı sıra sigorta, bankacılık, sağlık, gıda gibi birçok alanda başarılı Türk yatırımları mevcuttur.

LİMAK-Lyon Konsorsiyumu tarafından işletilen Priştine Havalimanı terminalinin inşaatı, anılan ortaklık tarafından tamamlanarak, Başbakan olduğu dönemde Sayın Cumhurbaşkanımızı ile Kosova ve Arnavutluk Başbakanları tarafından 23 Ekim 2013 tarihinde açılmıştır.

Çalık-Limak Konsorsiyumu, 2012 yılında “Kosova Elektrik Dağıtımı ve Tedariki” ihalesini kazanmıştır. Kosova’da ayrıca, Türk Ekonomi Bankası (TEB), Türkiye İş Bankası, Türkiye Ziraat Bankası ve Çalık Holding iştiraki olan Banka Kombetare Tregtare (BKT) bankaları faaliyet göstermektedir.

Priştine'yi Üsküp'e bağlayacak olan otoyol Türk-Amerikan Bechtel-ENKA konsorsiyumu tarafından alınmış ve 2019 yılı Nisan ayında tamamlanarak hizmete açılmıştır. Toplam 65 km uzunluğundaki otoyol projesinin, Kosova ekonomisinin Makedonya ve Avrupa pazarına açılma sürecinde önemli katkılar sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Ülkemiz ile Kosova arasında 30 Mayıs 2012 tarihinde "Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması” imzalanmıştır.

Serbest Ticaret Anlaşması (STA): 2013’de imzalanan Kosova Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması’nın ülkemizdeki onay süreci TBMM’de Mayıs 2015’te tamamlanmıştır. Kosova tarafı, 11 Haziran 2019 tarihli Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle STA’yı onaylamıştır. STA, 1 Eylül 2019 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir.

İş Konseyi: Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu bünyesinde Türkiye-Kosova İş Konseyi faaliyet göstermektedir. İş Konseyinin Türk tarafı eşbaşkanlığını Merve Özer Yılmaz, Kosova tarafı eşbaşkanlığı Kosova Ticaret Odası Başkanı tarafından yürütülmektedir.

KOSOVA’YA İLİŞKİN TEMEL MAKROEKONOMİK GÖSTERGELER		
	2019	2020
GSYİH*	7,1 milyar Avro	4,9 milyar Avro (Eylül 2020 itibarıyla)
Reel Büyüme*	% 4,17	% -5,07 (Eylül 2020 itibarıyla)
İhracat**	383,4 milyon Avro	474,9 milyon Avro
İthalat**	3,49 milyar Avro	3,29 milyar Avro
Dış Ticaret Açığı**	2,11 milyar Avro	2,82 milyar Avro
Doğrudan Yabancı Yatırımlar***	254,6 milyon Avro	295 milyon Avro (Kasım 2020 itibarıyla)
Kişi başına GSYİH*	3.986 Avro	3.440 (2020 IMF)
Ortalama maaş**	430 Avro	-
İşsizlik oranı**	% 25,7	% 24,6 (Eylül 2020 itibarıyla)
Yurtdışından Gelen İşçi Dövizleri***	851,5 milyon Avro	980 milyon Avro
GSYİH’nın sektörlere göre dağılımı**	Hizmet %68,3, Tarım %14,1, Sanayi %9,6, İnşaat %8	Kaydadeğer bir değişiklik öngörülmektedir.
Enflasyon**	% 2,7	% 0,2
Banka sayısı***	11 (8’i yabancı sermayeli)	11 (8’i yabancı sermayeli)
Sigorta şirketi sayısı***	38	40

*Kaynak: * Kosova Ekonomik Kalkınma Bakanlığı, ** Kosova İstatistik Ajansı, *** Kosova Merkez Bankası*

KOSOVA'NIN İHRACATINDA İLK 10 ÜLKE							
2019				2020			
	ÜLKE	İHRACAT MİKTARI (BİN AVRO)	GENEL PAY (%)		ÜLKE	İHRACAT MİKTARI (BİN AVRO)	GENEL PAY (%)
1	Arnavutluk	60.377	17,5	1	Arnavutluk	110.230	23,2
2	Kuzey Makedonya	44.124	11,5	2	Kuzey Makedonya	44.081	9,2
3	Hindistan	32.823	8,5	3	Almanya	43.983	9,2
4	Almanya	30.907	8,0	4	İsviçre	38.852	8,1
5	İsviçre	28.459	7,4	5	Sırbistan	30.522	6,4
6	Sırbistan	27.360	7,1	6	İtalya	28.724	6,0
7	İtalya	22.601	5,9	7	ABD	23.569	4,9
8	Karadağ	19.556	5,1	8	Hollanda	21.830	4,6
9	Hollanda	16.300	4,2	9	Karadağ	18.576	3,9
10	Birleşik Krallık	11.242	2,9	10	Birleşik Krallık	14.803	3,1
12	Türkiye	7.971	2,0	11	Türkiye	11.073	2,33
	İLK 10 ÜLKE TOPLAMI	300.754	78,4		İLK 10 ÜLKE TOPLAMI	375.173	78,9
	TOPLAM	383.491	100		TOPLAM	474.959	100

Kaynak: Kosova İstatistik Ajansı

KOSOVA'NIN İTHALATINDA İLK 10 ÜLKE						
2019				2020		
	ÜLKE	İTHALAT MİKTARI (BİN AVRO)	GENEL PAY (%)	ÜLKE	İTHALAT MİKTARI (BİN AVRO)	GENEL PAY (%)
1	Almanya	447.645	12,8	Almanya	427.226	12,9
2	Türkiye	431.495	12,3	Türkiye	409.459	12,4
3	Çin	340.863	9,7	Çin	324.121	9,8
4	Kuzey Makedonya	240.640	6,8	Arnavutluk	190.994	5,7
5	Arnavutluk	223.898	6,4	Kuzey Makedonya	188.728	5,7
6	İtalya	222.486	6,3	İtalya	185.782	5,6
7	Yunanistan	196.537	5,6	Sırbistan	174.042	5,2
8	Slovenya	131.336	3,7	Yunanistan	138.903	4,2
9	Bulgaristan	121.222	3,4	Slovenya	104.064	3,1
10	Polonya	104.889	3	Polonya	103.320	3,1
	İLK 10 ÜLKE TOPLAMI	2.461.017	70,3	İLK 10 ÜLKE TOPLAMI	2.246.643	68,1
	TOPLAM	3.496.942	100	TOPLAM	3.296.918	100

Kaynak: Kosova İstatistik Ajansı

ÜLKEMİZİN KOSOVA'YLA TİCARET İLİŞKİSİ		
	2019 (AVRO)	2020 (AVRO)
<i>Türkiye İstatistik Kurumu verileri</i>		
Ülkemizin Kosova'ya ihracatı	301.540.100	311.447.956
Ülkemizin Kosova'dan ithalatı	6.946.774	11.621.621
Kosova ile dış ticaret hacmimiz	308.486.874	323.069.577
<i>Kosova İstatistik Ajansı verileri</i>		
Ülkemizin Kosova'ya ihracatı	431.495.532	409.459.112
Ülkemizin Kosova'dan ithalatı	7.971.660	11.073.405
Kosova ile dış ticaret hacmimiz	439.467.192	420.532.517

KOSOVA'YA YAPILAN DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARDA İLK 10 ÜLKE (2007- Kasım 2020)			
	ÜLKE	YATIRIM MİKTARI (MİLYON AVRO)	GENEL PAY (%)
1	Almanya	742,1	18,0
2	İsviçre	621,5	15,1
3	Büyük Britanya	396,7	9,6
4	Türkiye	368,2	8,9
5	Avusturya	295,9	7,1
6	Arnavutluk	280,8	6,8
7	ABD	239,4	5,8
8	Slovenya	220,2	5,3
9	İtalya	63,6	1,5
10	Fransa	58,0	1,4
	İLK 10 ÜLKE TOPLAMI	3.286,4	79,8
	GENEL TOPLAM	4.117,3	100

Kaynak: Kosova İstatistik Ajansı

KOSOVA'DAKİ DOĞRUDAN TÜRK YATIRIMLARININ YILLARA GÖRE DAĞILIMI (2007- Kasım 2020)	
YIL	YATIRIM MİKTARI (MİLYON AVRO)
2007	5,4
2008	23,8
2009	14,5
2010	4,9
2011	34,7
2012	62,7
2013	88,6
2014	20,0
2015	55,4
2016	42,7

2017	29,5
2018	12,2
2019	-31,9
Kasım 2020	5,7
TOPLAM	368,2
<i>Kaynak: Kosova Merkez Bankası</i>	

Yollar: Toplam: 2.378,7 km (Asfalt: 2.297,7 km / Asfalt Olmayan: 81,0 km); Demiryolu: 333 km.

Elektrik üretimi: 6,6 milyar GWh, Elektrik tüketimi: 4,5 milyar GWh (2020)

Doğal Kaynaklar: Kosova, bütün Güneydoğu Avrupa'nın mineraller bakımından en zengin bölgesinde yer almaktadır. Ülkenin yüzölçümü 10.908 km²'dir. Kosova'nın sahip olduğu belli başlı madenler ve rezerv miktarları aşağıda yer almaktadır:

Kömür	:	18,3 milyar ton, 12 milyar tonu rezerv
Boksit	:	6 milyar ton, 1,7 milyar tonu rezerv
Kurşun ve Çinko	:	21,6 milyar ton
Ferronikel	:	14 milyon ton
Manezit	:	4,5 milyon ton, 1,7 milyon tonu rezerv